

BIJLAGE 1

VOORTGANG MAATREGELEN TER VERSTERKING VAN DE TOEGANG TOT HET RECHT

Hieronder treft u de voortgang op de maatregelen ter versterking van de toegang tot het recht. Deze zien op het gebied van civiel- en bestuursrecht. Ook binnen het strafrecht wordt gewerkt aan versterking van de toegang tot het recht, hierover wordt uw Kamer geïnformeerd in de jaarlijkse voortgangsbrief strafrechtketen. De maatregelen worden toegelicht langs de drie pijlers van de aanpak versterking toegang tot het recht, te weten, (1) informatie, (2) advies en ondersteuning en (3). beslissing van een neutrale instantie. In hoofdstuk 4 worden in het bijzonder de maatregelen en activiteiten die lopen onder de vlag van het programma stelselvernieuwing gesubsidieerde rechtsbijstand uitgelicht, ook omdat het programma eind 2025 afloopt. In het laatste hoofdstuk (5) worden de belangrijkste onderzoeken op het terrein van de toegang tot het recht en relevante internationale ontwikkelingen op een rij gezet.

Incidentele middelen ter versterking van de toegang tot het recht

Eén van de kernwaarden van de aanpak versterking toegang tot het recht is dat de rechtzoekende centraal staat bij de ontwikkeling, de uitvoering en de evaluatie van beleid, de juridische dienstverlening en procedures. Hierbij worden kennis en kunde gebundeld om rechtzoekenden verder te helpen met zo min mogelijk voorwaarden of drempels. Vanuit de incidentele middelen zijn investeringen gedaan voor de ontwikkeling van de hieronder genoemde initiatieven, die bijdragen aan het borgen van deze kernwaarde:

- Onderzoek in opdracht van de Mediators federatie Nederland naar de voordelen en effecten van alternatieve vormen van geschillenbeslechting (hierna: Alternative Dispute Resolution, ADR). Hierdoor zal ADR een effectievere en toegankelijker ondersteuning voor rechtzoekenden te kunnen bieden.
- Doelgroepenonderzoek in opdracht van het Europees Consumenten Centrum (ECC) ten behoeve van betere afstemming van de dienstverlening en informatie op de werkelijke behoeften van rechtzoekenden.
- Op de BES-eilanden loopt een pilot mediation in strafzaken. Met een bijdrage uit de incidentele middelen hebben de leden van de poule van strafrechtmediators een verdiepingsopleiding tot familiemediator ontvangen. Deze dienstverlening vergroot de mogelijkheid van burgers om te komen tot rechtvaardige uitkomsten bij probleem- of conflictsituaties.
- Het verzorgen van scholing door het Juridisch Loket in samenwerking met de Koninklijke Notariële Beroepsorganisatie voor versterking van de eerstelijns notariële dienstverlening, in samenwerking met partijen uit het sociaal en het juridisch domein.
- Het in kaart brengen van een integrale ketenklantreis om verbeterpunten te identificeren in de ervaring van de rechtzoekende gedurende het hele (juridische) proces en bij de overgangsmomenten tussen de organisaties, met als doel tot concrete voorstellen te komen om de beleving van burgers in het gehele proces te verbeteren. Dit traject wordt uitgevoerd door de Raad voor de rechtspraak in nauwe samenwerking met andere organisaties binnen het rechtsbestel.
- Tot slot wordt een deel van de incidentele middelen benut om de kosten van de kwartiermaker en haar ondersteuning te dekken. De kwartiermaker is aangesteld in navolging op de motie van de leden Van Nispen (SP) en Palmen (NSC) van november 2024 en zal verkennen hoe een landelijk dekkend netwerk van sociaaljuridische dienstverlening het best vormgegeven kan worden.¹

De toegekende incidentele middelen die vallen onder specifieke pijlers zijn terug te vinden in de navolgende paragrafen.

1. Pijler 1: Informatie

Het is belangrijk dat burgers, zzp'ers, bedrijven en organisaties hun geschillen en/of problemen op een laagdrempelige, duurzame en passende wijze kunnen oplossen. Dit begint met informatie om te kunnen nagaan wat er feitelijk is gebeurd, wat het (wettelijke) kader van het probleem of geschil is, welke oplossingsrichtingen er zijn en bij welke professionals ze voor advies en/of ondersteuning terecht kunnen.

¹ Kamerstukken II 2024/25, 36600-VI, nr. 91.

Door objectieve en begrijpelijke informatie makkelijk vindbaar te maken, kunnen rechtzoekenden hun juridische vraag op een laagdrempelige wijze beantwoord krijgen en/of een geïnformeerde afweging maken van de route en oplossing die voor hen het meest passend is. De volgende initiatieven, waarvoor in 2025 incidentele middelen zijn toegekend, dragen hieraan bij:

- Het verder ontwikkelen van de website van het Juridisch Loket door onder andere het verbeteren van de gebruikservaring door dynamische inhoud en het versterken van de interactiviteit met slimme tools voor een toegankelijke online dienstverlening, zoals beslisboomtools en rekenmodules.
- Het verder ontwikkelen van de digitale toegankelijkheid van de ECC-website voor bijvoorbeeld mensen met een cognitieve beperking of laaggeletterdheid, door gebruik van eenvoudige taal (B1) in het Nederlands en Engels.
- Het verbeteren van de website van de Geschillencommissie door het bieden van een laagdrempeliger toegang, ook voor kwetsbare groepen, waarbij wordt ingezet op vier domeinen: AI, meertaligheid, animaties en een uitsprakenregister met laagdrempelige zoekfunctie.
- Het verhogen van de publicatiegraad van uitspraken van de Geschillencommissie. Daarnaast worden uitspraken geanonimiseerd en samengevat en worden de uitspraken geanalyseerd. Consumenten kunnen hierdoor vergelijkbare gevallen vinden en brancheorganisaties kunnen van de uitkomsten leren. Dit maakt de informatie openbaar, vindbaar en begrijpelijk. Daarnaast krijgen ondernemers hiermee een beeld van de toepassing van recht in concrete zaken en kunnen zij op deze manier ook zien hoe zij anders kunnen handelen in bepaalde zaken. Dit draagt bij aan de rechtsbescherming van burgers.

In de navolgende paragrafen ga ik nader in op twee ontwikkelingen, waarin het belang van de vindbaarheid van objectieve en begrijpelijke informatie zijn beslag krijgt.

1.1. Informatievoorziening vanuit de overheid: website en boegbeeld filmpjes

Zoals vermeld in de vorige voortgangsbrief, is er op 1 april 2025 een nieuwe webpagina 'Hulp bij een juridisch probleem' op Rijksoverheid.nl tot stand gekomen. Deze pagina is ontwikkeld door het ministerie van Justitie en Veiligheid samen met het ministerie van Algemene Zaken als onderdeel van de inzet om rechtzoekenden in Nederland beter te ondersteunen door hen toegang te bieden tot begrijpelijke en objectieve informatie.

De pagina dient als beginpunt voor burgers, zzp'ers en bedrijven die oplossingen zoeken voor (juridische) problemen en biedt hen toegang tot duidelijke en begrijpelijke informatie over verschillende vormen van geschiloplossing zoals mediation, geschilleninstanties, of de gang naar de rechter. Om duplicatie van informatie te voorkomen, verwijst de pagina naar relevante partners en bronnen. De pagina is geoptimaliseerd om ervoor te zorgen dat alle bezoekers moeiteloos kunnen navigeren naar subpagina's waar gedetailleerde informatie beschikbaar is. De teksten zijn zorgvuldig opgesteld volgens principes zoals taalniveau B1, vindbaarheid en mobile-first aanpak, zodat ze toegankelijk zijn voor iedereen.

Ter aanvulling op de webpagina zijn boegbeeldvideo's geproduceerd waarin beroepsbeoefenaars inzicht geven in specifieke oplossingsrichtingen, hun beroep en wat ze kunnen betekenen. Er zijn daarnaast video's beschikbaar over mediation, het notariaat, sociale advocatuur en geschilleninstanties. Naar verwachting zal in het voorjaar van 2026 ook een uitlegvideo volgen over gratis rechtshulp. Deze video's zijn bedoeld om de kenbaarheid van verschillende oplossingsroutes verder te vergroten.

Daarnaast zijn er video's gemaakt in Nederlandse Gebarentaal (NGT) om ervoor te zorgen dat de communicatie ook toegankelijk is voor doven en slechthorenden. Bestaande NGT-video's behandelen onderwerpen zoals 'Gratis online informatie bij een juridisch probleem' en 'Gesubsidieerde rechtsbijstand'. Binnenkort zullen er ook video's verschijnen over mediation en de sociale advocatuur.

1.2. Publicatie rechterlijke uitspraken

In de vorige voortgangsbrief is toegezegd dat uw Kamer begin 2026 zal worden geïnformeerd over de contourenbrief over het publiceren van gerechtelijke uitspraken. Ter voorbereiding hierop is in 2025 kennis uitgewisseld met het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties over de balans tussen openbaarheid van de rechtspraak en de bescherming van de persoonsgegevens van procespartijen en andere betrokkenen bij een rechterlijke uitspraak. Ook ben ik hierover in gesprek met de Raad voor de rechtspraak, de Hoge Raad en de Afdeling Bestuursrechtspraak van de Raad van State.

Om meer helderheid te krijgen over fundamentele beleidsvragen rondom de publicatie van rechterlijke uitspraken zal, in overleg met de voornoemde gerechtelijke organisaties, in de eerste helft van 2026 de kennisuitwisseling worden voortgezet. Onder meer zal een specifiek juridisch-wetenschappelijke kennisuitwisseling plaatsvinden met Nederlandse deskundigen op het gebied van openbaarheid van rechtspraak en openbaarheid van overheidsinformatie. Ook wordt in contacten met andere Europese lidstaten de wijze van publiceren van rechterlijke uitspraken besproken. Aanleiding daarvoor zijn recente publicaties van het Europees Comité voor gegevensbescherming (EDPB) over pseudonimiseren van persoonsgegevens en van de Raad van Europa over publicatie van rechterlijke uitspraken, de vorm daarvan (tekst, gestructureerde data) en het hergebruik van uitspraken.² Over de beleidsvragen en denkrichtingen volgt een contourenbrief in de loop van 2026. Zoals hierboven reeds opgemerkt heb ik tevens extra incidentele middelen toegewezen aan de Geschillencommissie voor het verhogen van de publicatiegraad van uitspraken. Consumenten kunnen hierdoor vergelijkbare gevallen vinden en brancheorganisaties kunnen van de uitkomsten leren. De publicatie van de uitspraken van de Geschillencommissie acht ik van grote meerwaarde voor de rechtspositie van consumenten. Daarnaast is van belang dat ondernemers hiermee een beeld krijgen van de toepassing van recht in concrete zaken en dat zij op deze manier ook zien hoe zij anders kunnen handelen in bepaalde zaken. Op die manier draagt dit bij aan de rechtsbescherming van burgers.

2. Pijler 2: Advies en ondersteuning

Bij een goede toegang tot het recht is het belangrijk dat burgers, zzp'ers, bedrijven en organisaties advies en ondersteuning kunnen krijgen bij het uitoefenen van hun rechten en het oplossen van hun probleem of geschil. Het kan hierbij gaan om het geven van handvatten waardoor partijen (eerder) in contact treden met elkaar om gezamenlijk tot een oplossing te komen, zoals de pilot "voorRecht", om het geven van een verwijzing naar de juiste instantie of het bieden van concrete ondersteuning bij specifieke problematiek.

De volgende initiatieven, waarvoor in 2025 incidentele middelen zijn toegekend, dragen ook bij aan de verbetering van advies en ondersteuning:

- Het opstellen van dynamische webformulieren voor de website van het ECC met een gebruiksvriendelijke en toegankelijke interface om de rechtzoekende stapsgewijs te begeleiden.
- De ontwikkeling van een 'Check je recht tool' voor het ECC als een laagdrempelig hulpmiddel dat niet alleen informeert, maar ook praktische ondersteuning biedt.

In de volgende paragrafen zet ik het belang van advies en ondersteuning en de wijze waarop dit voor specifieke onderwerpen is uitgewerkt, nader uiteen.

2.1. Aanpak civiele invordering

Het Interdepartementaal Beleidsonderzoek (IBO) Problematische schulden³ heeft een aantal knelpunten in de schuldenketen geconstateerd, onder andere op het gebied van invordering. Zo leidt de focus op de individuele vordering tot een kostenoploop, is de huidige bekostiging vooral gericht op escalerende handelingen en niet of beperkt op de-escalatie en is de maximale afloscapaciteit van de debiteur niet in de

²Online publicatie van de European Data Protection Board: *Guidelines on Pseudonymisation, adopted on 16 January 2025*, en rapport van het project van de Raad van Europa 'Foster Transparency of Judicial Decisions and Enhancing the National Implementation of the ECHR (TJENI)': *Licensing of Reuse of Judgments: Analysis of Selected European Jurisdictions*, online publicatie april 2024.

³ *Kamerstukken II 2023/24, 24515, nr. 770.*

gehele invorderingsketen geborgd. In navolging op de kabinetsreactie op het IBO Problematische schulden is het afgelopen jaar gewerkt aan de verdere uitwerking van twee maatregelen op het gebied van civiele invordering: het collectief afbetalingsplan en de veranderende rol van gerechtsdeurwaarders. Hierover is uw Kamer op 20 mei 2025 geïnformeerd.⁴

Door meer ruimte te bieden voor een gecoördineerde aanpak van schulden in de minnelijke fase en door de gerechtsdeurwaarder meer ruimte te geven voor de escalatie, kunnen knelpunten in het huidige systeem van civiele invordering beter worden aangepakt. Het collectief afbetalingsplan en de zorgplicht gerechtsdeurwaarders sluiten hier direct op aan. Daarom is gestart met de uitwerking van deze maatregelen. Deze maatregelen voegen extra instrumenten toe aan het stelsel van civiele invordering die eraan bijdragen de grootste kostenoploop te beperken en mensen met problematische schulden sneller (schuld)hulpverlening te kunnen verlenen.

Op dit moment wordt – in samenspraak met betrokken stakeholders – gewerkt aan de verdere uitwerking van de maatregelen aan de hand van het beleidskompas waarbij ook zal worden gezien welke aanpassingen in wetgeving nodig zijn om deze maatregelen goed te laten functioneren. Uw Kamer zal in het eerste kwartaal van 2026 hierover nader geïnformeerd worden. Deze maatregelen zijn onderdeel van het Nationaal Programma Armoede en Schulden.⁵ De hierboven beschreven aanpak civiele invordering levert een belangrijke bijdrage aan de doelstellingen van het Nationaal Programma. Over de uitvoering van het Nationaal Programma wordt uw Kamer periodiek geïnformeerd. De eerste voortgangsrapportage kunt u in de eerste helft van 2026 tegemoetzien.

2.2. Online dispute resolution

Sinds eind 2023 loopt de pilot voor Online (Supported) Dispute Resolution “voorRecht”. Op het platform ‘voorrecht-rechtspraak.nl’ vinden rechtzoekenden informatie over hoe de rechter omgaat met vergelijkbare gevallen en tips over het weer in contact komen met de andere partij(en). Lukt het niet om er met de wederpartij uit te komen, dan is persoonlijke begeleiding van partijen beschikbaar, bijvoorbeeld in de vorm van mediation. Als het nodig is, kan de zaak aan een rechter worden voorgelegd.

In 2025 is deze begeleiding bij drie rechtbanken aangeboden: Noord-Holland, Oost-Brabant en Amsterdam. Gewerkt wordt aan geleidelijke uitbreiding naar meer rechtbanklocaties. Ook het aantal onderwerpen waarop begeleiding is geboden, is uitgebreid. Na gestart te zijn met ondersteuning bij geschillen binnen Verenigingen van eigenaars is nu ook ondersteuning aangeboden bij bouw- en erfgransgeschillen. De mogelijkheid verder uit te breiden naar andere onderwerpen, bijvoorbeeld geschillen bij nalatenschappen en huurgeschillen, wordt onderzocht.

2.3. Werkagenda 2025-2030 VN-Verdrag handicap

In februari 2024 is de nationale strategie van het VN-Verdrag Handicap voor mensen met een beperking gepubliceerd. De nationale strategie schetst een perspectief voor een toegankelijker en inclusiever Nederland in 2040.⁶ Op 11 juli 2025 is de eerste werkagenda 2025-2030 aan de Tweede Kamer aangeboden.⁷ De maatregelen in de werkagenda dragen eraan bij dat iedereen straks op gelijke voet mee kan doen in onze samenleving. Een van de doelstellingen betreft de versterking van de toegang tot het recht. Samen met het Juridisch Loket, de Raad voor de rechtspraak, de Raad voor Rechtsbijstand en het Verbond van Verzekeraars pakt het ministerie de uitvoering van de maatregelen op die gaan bijdragen aan meer bewustwording en het ontwikkelen van vaardigheden over het omgaan met mensen met een beperking en het vergroten van kennis over (specifieke en/of conflicterende) wet- en regelgeving bij juridisch dienstverleners.

2.4. Curatele, bewindvoering en mentorschap

⁴ Kamerstukken II 2024/25, 24515, nr. 798.

⁵ Kamerstukken II 2023/24, 24 515, nr. 799.

⁶ Kamerstukken II 2023/24, 24170 nr. 309.

⁷ Kamerstukken II 2024/25, 24170 nr. 362.

Met de kamerbrief van 16 april 2025 is uw Kamer geïnformeerd over de ontwikkelingen rondom het stelsel van Curatale, Bewindvoering en Mentorschap (CBM).⁸ Momenteel ontwikkelt de Rechtspraak in dit kader een landelijk digitaal klachtenformulier, zodat mensen voor wie een beschermingsmaatregel is ingesteld op een toegankelijk en laagdrempelige manier een eventuele klacht tegen hun wettelijke vertegenwoordiger kunnen indienen. Het onderzoek naar het in kaart brengen van de voor- en nadelen van het publiekrechtelijk maken van het CBM-stelsel – het tweede deel van de motie van Van Kent/Kat – is in gang gezet.⁹ In april 2026 verwacht ik de uitkomsten hiervan. Tot slot heb ik de Rechtspraak benaderd om in gesprek te gaan over hoe zij aankijkt tegen een eventuele verlaging van de termijn waarvoor schuldenbewind wordt uitgesproken van vijf naar drie jaar.

3. *Pijler 3: Beslissing van een neutrale instantie*

In gevallen waarin het bereiken van onderlinge overeenstemming niet lukt, is het van belang dat een neutrale en deskundige instantie tijdig, eenvoudig en laagdrempelig kan oordelen over het geschil. Een belangrijke instantie in dit kader is de Rechtspraak. Er wordt gewerkt aan institutionele vernieuwing binnen de Rechtspraak, waaronder in familie- en jeugdrechtspraak. Andere initiatieven en ontwikkelingen ten aanzien van de Rechtspraak betreffen maatschappelijk effectieve rechtspraak, Friese taal in het rechtsverkeer, tolken en vertalers, het vereenvoudigen van het burgerlijk procesrecht en videoconferentie. Daarnaast zijn alternatieve vormen van geschiloplossing van belang in het aanbod van goede toegang tot het recht. Over ontwikkelingen die deze instanties betreffen wordt verwezen naar de voortgangsbrief buitengerechtelijke geschilbeslechting voor consumentenzaken die begin volgend jaar wordt verzonden en de tussentijdse evaluatie van de wet Netherlands Commercial Court (zie hiervoor paragraaf 4.8).

3.1. *Alternatieve Geschilbeslechting (Alternative Dispute Resolution, ADR)*

In vorige voortgangsbrieven heb ik uw Kamer steeds geïnformeerd over ontwikkelingen ten aanzien van ADR. Over de ontwikkelingen in de buitengerechtelijke geschilbeslechting voor consumentenzaken wordt uw Kamer begin volgend jaar per separate brief geïnformeerd. Daarin zal ik onder andere ingaan op het SER-rapport van maart 2023 over ADR in Nederland, de aanbevelingen die daarin zijn gedaan en de wijze waarop daar invulling aan wordt gegeven.¹⁰ Daarnaast zal in 2026 een wetsvoorstel ter implementatie van de herziening van de richtlijn 2023/11/EU betreffende buitengerechtelijke beslechting van consumentengeschillen (Richtlijn ADR consumentenzaken) ter hand worden genomen. De publicatie van de wijzigingsrichtlijn wordt op korte termijn verwacht.

3.2. *Versterking rechtspraak*

Voor een onafhankelijke en onpartijdige rechtspraak is het belangrijk dat de Rechtspraak kan bouwen en vertrouwen op een stabiele financiering. In 2025 zijn nieuwe prijsafspraken gemaakt met de Raad voor de rechtspraak voor de periode 2026-2028.¹¹

De Rechtspraak geeft aan dat naast de huidige financiering een structureel verhoogde bijdrage voor extra investeringen noodzakelijk is. Voor het versterken van de rechtspraak (wat onder andere ziet op institutionele vernieuwing en investeringen in familie- en jeugdrechtspraak) wordt € 15,2 mln. in 2026, € 23,2 mln. in 2027, € 23,2 mln. in 2028, en structureel € 21,6 mln. vanaf 2029 toegevoegd aan de prijzen.¹²

Institutionele vernieuwing Rechtspraak

De Rechtspraak zoekt naar manieren om de werkdruk binnen de Rechtspraak te verlagen. In vervolg op de cao-onderhandelingen rechterlijke macht is professor Jaap Winter aangesteld als onafhankelijk verkenner om hier nader onderzoek naar te doen. Op 23 april 2024 heeft hij het rapport met aanbevelingen om de

⁸ Kamerstukken II 2024/25, 24515, nr. 795.

⁹ Kamerstukken II 2022/23, 24515, nr. 707.

¹⁰ www.ser.nl/-/media/ser/downloads/adviezen/2023/geschillenbeslechting-consumentenzaken.pdf

¹¹ Kamerstukken II 2024/25, 36600-VI, nr. 162.

¹² Kamerstukken II 2024/25, 36600-VI, nr. 162.

werkdruk te verlagen uitgebracht.¹³ Een deel van de aanbevelingen ziet op institutionele vernieuwing, waaronder de bredere inzet van juridische ondersteuning.

Een vorm van institutionele vernieuwing waarin de Rechtspraak wil investeren is Artificiële Intelligentie (AI). De Rechtspraak ziet in AI kansen voor het beheersen van doorlooptijden en werkdruk. Daarnaast komen in zaken steeds vaker AI-vraagstukken voor, zoals het effect van AI op bewijsvoering of hoe moet worden omgegaan met door AI gegenereerde processtukken. De toegekende middelen stellen de Rechtspraak in staat te experimenteren met het toepassen van AI binnen bestaande werkprocessen.

Betere rechtsbescherming in de jeugdbescherming en jeugdrechtspraak

De voornoemde extra investeringen zien onder andere op het opvolgen van de aanbevelingen vanuit het rapport 'Recht doen aan kinderen en ouders' van de reflectiecommissie familie- en jeugdrechters van de rechtbanken en de gerechtshoven.¹⁴

De kinderopvangtoeslagaffaire is voor de familie- en jeugdrechters aanleiding geweest om te reflecteren op het eigen werk. De reflectie betrof zaken waarin sprake was van overheidsinmenging in het gezinsleven zoals jeugdbeschermingszaken (ondertoezichtstelling, uithuisplaatsing en gezagsbeëindiging) en gezag- en omgangszaken. In het reflectierapport zijn aanbevelingen gedaan om de rechtsbescherming van kinderen en ouders te verbeteren. Hiervoor zijn aanvullende middelen nodig. Het kabinet heeft voor het implementeren van deze aanbevelingen financiële middelen beschikbaar gesteld.

Zo heeft de rechter op zitting, door de middelen voor het realiseren van meer zittingstijd, meer tijd om te luisteren naar wat ouders en kinderen vertellen, welke standpunten zij naar voren brengen en om feitenonderzoek te doen. Daarnaast heeft de Rechtspraak gelden ontvangen voor het *standaard* plannen van een zitting bij een verlengingsverzoek van een ondertoezichtstelling en machtiging uithuisplaatsing, zodat ouders op zitting hun visie met de rechter kunnen bespreken. De Rechtspraak ontvangt ook gelden voor het realiseren van één rechter per gezin, de zogenaamde regierecht, en voor het aanstellen van een pedagogisch medewerker binnen de gerechten. Verder wordt structureel geld beschikbaar gesteld voor het spreken van kinderen vanaf 8 jaar.

Ook het wetsvoorstel versterken rechtsbescherming in de jeugdbescherming versterkt de rechtsbescherming van kwetsbare gezinnen die te maken krijgen met een kindbeschermingsmaatregel, zodat zij beter worden gehoord, betrokken en ondersteund. Het wetsvoorstel voorziet in het toegankelijk maken van kosteloze rechtsbijstand voor ouders in zaken waarin een (eerste) machtiging uithuisplaatsing of beëindiging van het gezag wordt verzocht, zoals nu al op basis van een pilot gebeurt. Over de voortgang van het wetsvoorstel versterken rechtsbescherming in de jeugdbescherming is uw Kamer geïnformeerd in de voortgangsbrief jeugdbescherming van juni 2025.¹⁵

In 2025 is de Algemene Maatregel van Bestuur 'de Regelrechter' in werking getreden. De regelrechter is een laagdrempelige en oplossingsgerichte alternatieve procedure binnen het civiel recht. Deze regeling maakt het mogelijk dat de eisende partij bij kleine geldvorderingen (tot € 5.000) of loonvorderingen zelf kiest voor de laagdrempelige procedure, zonder dat instemming van de wederpartij vereist is. De gedaagde partij is verplicht deel te nemen aan de procedure. Van de procedure wordt al veel gebruik gemaakt; medio november 2025 zijn er ongeveer 400 zaken aangemeld. Dit experiment loopt door tot en met 2027 bij de rechtbanken Den Haag, Rotterdam, Overijssel en Zeeland-West-Brabant. Dit experiment wordt gedurende deze drie jaar voortdurend geëvalueerd.

3.3. Maatschappelijk effectieve rechtspraak (wijkrechtspraak)

¹³ Kamerstukken II 2023/24, 29279, nr. 871.

¹⁴ <https://www.rechtspraak.nl/SiteCollectionDocuments/Publicatie%20Reflectietraject%20Familie%20Jeugd.pdf>.

¹⁵ Kamerstukken II 2024/25, 31839, nr. 1089.

Bij wijkrechtspraak staat het effectief bijdragen aan het oplossen van uiteenlopende en meervoudige problemen (multiproblematiek) van mensen centraal. Er zijn locaties voor wijkrechtspraak in Eindhoven, Rotterdam, Amsterdam, Heerlen, Tilburg en Den Haag. Uit eerdere evaluaties blijkt dat wijkrechtspraak positief wordt beoordeeld. Op basis daarvan is besloten wijkrechtspraak organisch uit te breiden. Zo zijn in 2025 de wijkrechtspraaklocaties Arnhem en Amsterdam Nieuw-West erbij gekomen. In Zaandam en Enschede is gestart met een verkenning. Verder onderzoeken de rechtbanken Oost-Brabant en Rotterdam uitbreiding naar andere gemeenten. Omdat de problematiek van de bewoners in de steden met wijkrechtspraak anders kan zijn, kunnen de diverse locaties een ander type zaken behandelen. Naast onder andere strafzaken, civiele zaken, leerplichtzaken en schulden is in 2025 ook een start gemaakt met de behandeling van bestuursrechtzaken.

Bij de uitbreiding wordt aangesloten bij het landelijke programma Preventie met Gezag. Vanuit dat programma is structureel budget beschikbaar om op steeds meer plaatsen wijkrechtbanken op te kunnen zetten. Het OM, de Raad voor de Kinderbescherming en (jeugd)reclassering worden hiervoor ook gefinancierd. Daarnaast is een landelijke regeling vastgesteld om adequate rechtsbijstand bij wijkrechtspraak te faciliteren. De regeling die een looptijd had tot 1 januari 2026 en voorziet in een extra toeslag voor rechtsbijstand bij wijkrechtspraak is onlangs met een extra jaar verlengd. Bekeken wordt of de extra toeslag in 2026 kan worden verankerd in het Besluit vergoedingen rechtsbijstand. De in het najaar van 2025 door het Kenniscentrum afgeronde evaluatie van de landelijke regeling, moet daarvoor de bouwstenen leveren.

In aanvulling op eerdere tussentijdse evaluaties verricht het WODC een meerjarig evaluatieonderzoek naar wijkrechtspraak. Het eindrapport wordt naar verwachting in de tweede helft van 2026 uitgebracht. De inzichten uit het onderzoek kunnen worden gebruikt bij de verdere invoering en ontwikkeling van wijkrechtspraak.

3.4. Vereenvoudigen van burgerlijk procesrecht

Rechtzoekenden vinden procederen bij de rechter vaak ingewikkeld. Om de toegang tot de rechter te vergroten onderzoek ik hoe de procedures voor de burgerlijke rechter kunnen worden vereenvoudigd. De Adviescommissie voor burgerlijk procesrecht heeft hierover op 23 december 2024 haar advies uitgebracht.¹⁶ Dit advies biedt een bruikbaar uitgangspunt waarmee met betrokken partijen het gesprek zal worden aangegaan om verder te onderzoeken hoe procedures voor de burgerlijke rechter kunnen worden vereenvoudigd.

3.5. Friese taal in het rechtsverkeer

De rechtbank Noord-Nederland en het gerechtshof Arnhem-Leeuwarden spannen zich in om het gebruik van het Fries tijdens procedures te faciliteren en onder de aandacht van rechtzoekenden te brengen. De toenmalig staatssecretaris Rechtsbescherming berichtte u vorig jaar over de werkgroep die beide gerechten samen met DINGtijd zijn gestart om te kijken naar aanvullende maatregelen voor het gebruik van het Fries. De werkgroep bereidt een (basis)taalbeleidsplan voor het gebruik van het Fries in het rechtsverkeer voor, waarover de gerechtsbesturen zullen worden geadviseerd. De voortgang van de werkgroep wordt gemonitord.

De minister van Binnenlandse Zaken heeft onlangs namens het kabinet positief gereageerd op het voorstel van DINGtijd voor de oprichting van een Landelijke Kennistafel Fries (LKF).¹⁷ Een dergelijke tafel geeft kennis en expertise uit het Friese veld directe toegang tot het Rijk en verkleint daarmee de afstand tussen Den Haag en Fryslân. Het recht om Fries te spreken, het verkrijgen van de bijstand van een Friese tolk, en het indienen van processtukken in het Fries tijdens gerechtelijke procedures zijn

¹⁶ <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/brieven/2024/12/23/advies-opheffing-onderscheid-dagvaardings-en-verzoekschriftprocedure>.

¹⁷ *Kamerstukken II* 2024/25, 33335, nr. 24.

gespreksonderwerpen die mogelijk ook op de agenda van de LKF zouden kunnen komen.

3.6. Tolken en vertalers

Uw Kamer wordt jaarlijks geïnformeerd over de resultaten van de monitoring van de tolkdienstverlening. Over de prestaties in 2025 van de tolkdienstverlening en de stand van zaken rondom de ontwikkeling van het stelsel tolk- en vertaaldienstverlening wordt uw Kamer in het eerste kwartaal van 2026 geïnformeerd. In de Kamerbrief zal ook worden ingegaan op de motie van het lid Koops (NSC) over verbetermogelijkheden bij de aanbesteding van tolkdiensten en de voortgang van de aangekondigde onderzoeken met betrekking tot het vergoeden van de wachttijd, het vergoeden per begonnen half uur en de betaling per normregel.¹⁸

3.7. Videoconferentie

Samen met de Raad voor de rechtspraak werkt het kabinet aan de voorbereiding van een wetsvoorstel dat online deelname aan zittingen voor de burgerlijke rechter mogelijk maakt. Deze voorbereiding vraagt meer tijd dan oorspronkelijk gepland, mede vanwege het belang om deze wettelijke regeling goed te laten aansluiten op andere regelgeving omtrent videoconferentie, zoals de Verordening (EU) 2023/2844 betreffende digitalisering van justitiële samenwerking en toegang tot de rechter (e-Justice). Daarnaast is het essentieel om nieuwe technologische ontwikkelingen en hun mogelijke gevolgen voor procedurele waarborgen zorgvuldig in overweging te nemen.

3.8. Beleidsreactie tussenevaluatie NCC

Op 1 januari 2019 is de wet Netherlands Commercial Court in werking getreden.¹⁹ Er zijn op die datum twee internationale handelskamers opgericht en in gebruik genomen. Eén kamer bij de rechtbank Amsterdam voor de behandeling van zaken in eerste instantie (Netherlands Commercial Court: NCC) en een kamer bij het gerechtshof Amsterdam voor de behandeling van zaken in hoger beroep (Netherlands Commercial Court of Appeal: NCCA). Op basis van deze wet is het mogelijk dat partijen in de meeste internationale handelsgeschillen, niet-zijnde kantonzaken, in de Engelse taal procederen en een Engelstalige uitspraak verkrijgen, mits dit uitdrukkelijk tussen partijen is overeengekomen.²⁰

De toenmalige minister voor Rechtsbescherming heeft in 2018 tijdens de behandeling in de Eerste Kamer toegezegd aan het lid Duthler (VVD) om vijf jaar na inwerkingtreding van de wet NCC een tussenevaluatie te doen.

De tussenevaluatie laat zien dat de voorzieningen in eerste aanleg (NCC) en in hoger beroep (NCCA) operationeel zijn en hun (digitale) basisstructuur op orde hebben. Tegelijkertijd constateren de onderzoekers, mede op basis van het aantal en soort zaken, dat zowel de verwachte maatschappelijke meerwaarde als de budgettaire rechtvaardiging onder druk staan: het aantal aangebrachte zaken loopt achter op de verwachtingen.

Het onderzoek biedt aanknopingspunten voor de Rechtspraak om bij te sturen op het gebied van positionering van en informatievoorziening bij de NCC(A). Voor wat betreft voorstellen tot wetswijziging past halverwege de toegezegde looptijd terughoudendheid. Het staat de Raad voor de rechtspraak vrij om -in samenspraak met het ministerie van Justitie en Veiligheid- eventuele aanpassingen te verkennen, die kunnen resulteren in een experiment op basis van de Tijdelijke Experimentenwet Rechtspleging. Eventuele ervaringen van de NCC met een experiment kunnen dan worden meegenomen in de wetsevaluatie over vijf jaar.

¹⁸ *Kamerstukken II* 2024/25, 36600 VI, nr. 141.

¹⁹ Wet van 12 december 2018 tot wijziging van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering en de Wet griffierechten burgerlijke zaken in verband met het mogelijk maken van Engelstalige rechtspraak bij de internationale handelskamers van de rechtbank Amsterdam en het gerechtshof Amsterdam (hierna wet NCC); Bekendmakingswet 20-12-2018, Stb. 2018, 474 en inwerkingtredingswet 01-01-2019, Stb. 2018, 475.

²⁰ Zie artikel 32a, eerste lid, Rv.

Het rapport van de tussenevaluatie treft u aan in bijlage 1.1. De volledige beleidsreactie op het rapport treft u aan in bijlage 1.2.

4. Programma stelselvernieuwing gesubsidieerde rechtsbijstand

4.1. Burgergerichte overheid

Het deelprogramma Burgergerichte overheid heeft zich gericht op het stimuleren en faciliteren van de informele aanpak in het contact tussen overheid en burgers. Op basis van het actieplan 'Meer vertrouwen, minder onnodige procedures' zijn in 2024 en 2025 verschillende acties ondernomen om onnodige procedures in het bestuursrecht terug te dringen en behoorlijk procedeedrag te stimuleren.²¹ Sluitstuk van dit actieplan is de ontwikkeling van een Afwegingskader hoger beroep.

Afwegingskader hoger beroep in het Bestuursrecht

Als het informeel oplossen van een geschil niet mogelijk blijkt, moet de overheid uiterst zorgvuldig omgaan met het besluit om al dan niet in hoger beroep te gaan. Een gerechtelijke procedure met de overheid kan namelijk veel impact hebben op burgers. Om ervoor te zorgen dat overheden bij het instellen van hoger beroep een gedegen afweging maken tussen de belangen van betrokken burgers en het algemeen belang, wordt een niet-bindend afwegingskader ontwikkeld voor het instellen van hoger beroep in het bestuursrecht. Eind juni 2025 is een expertsessie belegd met deskundigen uit de overheidspraktijk, wetenschap en stakeholders. Mede op basis van die inbreng is de bedoeling om te komen tot een gedragen en inhoudelijk sterk afwegingskader. Ik verwacht het afwegingskader hoger beroep in het voorjaar van 2026 met uw Kamer te kunnen delen.

4.2. Versterken eerstelijns rechtshulp

Een belangrijke doelstelling van de stelselvernieuwing is het versterken van eerstelijns rechtshulp binnen het stelsel van gesubsidieerde rechtsbijstand, met focus op laagdrempeligheid en meer (juridische) problemen oplossen aan de voorkant. Om dit te bereiken is onder andere ingezet op een betere aansluiting tussen het juridisch en het sociaal domein, zodat mensen beter geholpen kunnen worden met verschillende aspecten van het probleem en/of beter kunnen worden doorverwezen naar de juiste hulpverlener. In de afgelopen jaren zijn belangrijke stappen gezet om dit te bereiken. Zo is geïnvesteerd in een steviger Juridisch Loket, dat op landelijk en regionaal niveau aan veel mensen toegankelijke en laagdrempelige rechtshulp biedt. Rechtswinkels kunnen, mede op basis van de subsidieregeling vanuit de Raad voor Rechtsbijstand, beter dan voorheen hun bijdrage leveren aan de laagdrempelige toegang tot het recht. Vanuit zijn coördinerende rol zoekt het Juridisch Loket op regionaal en lokaal niveau de samenwerking op met relevante partners. Het belang van samenwerking tussen het sociaal en het juridisch domein was in het verleden lang niet zo vanzelfsprekend. Betrokken professionals, onder andere vanuit gemeenten, wijkteams, het Juridisch Loket, sociaal raadslieden en advocatuur, hebben in pilots en lokale initiatieven de afgelopen jaren succesvol een bijdrage geleverd aan het verbeteren van de laagdrempelige hulp aan mensen met juridische problemen. Een mooi voorbeeld hiervan is dat in maart dit jaar een tweede 'Huis van het Recht' van Nederland in Breda van start is gegaan. Een gezamenlijk initiatief van de Gemeente Breda, het Juridisch Loket en Bureau het Sociaal Raadsliedenwerk (van IMW Breda). Hiermee is een beweging richting meer samenwerking tussen het sociaal en juridisch domein in gang gezet, die de komende jaren verder zal worden versterkt en bestendigd. De bevindingen van de kwartiermaker voor het landelijk dekkend netwerk voor sociaaljuridische dienstverlening, die begin 2027 worden verwacht, zullen hiervoor ook belangrijke inzichten bieden.

4.2.1 Het Juridisch Loket

De kerntaak van het Juridisch Loket is het geven van rechtshulp. Dat betekent dat het Juridisch Loket op dit moment rechtzoekenden op laagdrempelige wijze gratis toegang geeft tot advies, informatie en ondersteuning bij juridische hulpvragen. Het gaat om praktische ondersteuning en het actief zoeken naar de best passende oplossing per individueel geval, waarbij de belangen van de rechtzoekende centraal

²¹ Kamerstukken II 2024/25, 29279, nr. 920.

staan. Op basis van een uitgebreide diagnose (probleem achter de vraag achterhalen) zoeken de juridisch adviseurs van het Juridisch Loket de beste oplossing voor rechtzoekenden en goede aansluiting op het netwerk in het juridische en sociaalmaatschappelijk domein, zowel landelijk als regionaal. Dat kan betekenen dat er contact wordt opgenomen met een wederpartij of dat iemand wordt geholpen bij het opstellen van een brief. Deze werkwijze voorkomt onnodige juridische procedures en richt zich op het vroegtijdig en duurzaam oplossen van conflicten.

Door een goede bereikbaarheid met het gratis telefoonnummer, een uitgebreide website met veel informatie en voorbeeldbrieven, een spoedlijn voor urgente kwesties en de (inloop)sprekuren, biedt het Juridisch Loket snel en betrouwbaar (juridische) hulp en advies. Het Juridisch Loket als landelijke eerstelijnsorganisatie is daarmee een wezenlijk onderdeel van de brede (eerstelijns) basis voor de toegang tot het recht.

Positionering en governance

Het belang van rechtshulp en een sterke eerste lijn is de afgelopen jaren steeds nadrukkelijker in beeld gekomen. Daar hoort een stevige en stabiele organisatie bij. De positie van het Juridisch Loket wordt daarom bestendigd in de nieuwe Wet op de rechtsbijstand, waarin het een zelfstandige wettelijke taak krijgt die ziet op het verlenen van rechtshulp aan mensen die onder de reikwijdte van deze wet vallen. In 2023 heeft de toenmalig minister voor Rechtsbescherming mede op basis van een advies van adviesbureau Andersson Elfers Felix besloten om het Juridisch Loket apart van de Raad voor Rechtsbijstand te gaan positioneren in het vernieuwde stelsel.²²

Het Juridisch Loket blijft een stichting met een eigen wettelijke taak en valt met een directe subsidierelatie rechtstreeks onder het ministerie van Justitie en Veiligheid. Deze eigen verantwoordelijkheid van het Juridisch Loket en het directe opdrachtgeverschap zijn van belang vanuit de stelselverantwoordelijkheid van het ministerie. Een stichting gepositioneerd als een rechtspersoon met wettelijke taak, met een Raad van Toezicht, levert een relatief grote afstand op tot het ministerie en waarborgt daarmee ook de onafhankelijkheid.

Bekostigingsmodel

Voor 2026 maakt het Juridisch Loket voor het eerst gebruik van een nieuw bekostigingsmodel voor de onderbouwing van de begroting. Het model maakt inzichtelijk wat de verschillende dienstverleningsproducten die het Juridisch Loket levert aan kosten met zich meebrengen. Het komende jaar wordt een oefenjaar voor dit nieuwe model.

²² Bijlage bij *Kamerstukken II* 2022/23, 31753, nr. 268.

Meer oplossingsgerichte dienstverlening en betere diagnose

Binnen het programma 'Dienstverlening van Morgen' van het Juridisch Loket zijn stappen gezet om de dienstverlening door te ontwikkelen: er is ingezet op een uitgebreide diagnose, duidelijker adviezen en oplossen van de hulpvraag waarbij de behoefte van de rechtzoekende uitgangspunt is. Die werkwijze is gericht op het bieden van de best passende oplossing voor de rechtzoekende. Dat betekent dat de ondersteuning wordt afgestemd op het doenvermogen en de zelfredzaamheid van de rechtzoekende. Het programma is afgerond en de nieuwe werkwijze wordt momenteel geïmplementeerd in de hele organisatie. Het hierbij ontwikkelde nieuwe adviesdocument is inmiddels een vast onderdeel van de dienstverlening en versterkt daarmee deze dienstverlening in de eerste lijn die zo belangrijk is voor de stelselvernieuwing. De rechtzoekende ontvangt dit document (opgesteld in begrijpelijke taal) na afloop van een adviesgesprek.

Betere toegang tot informatie, advies en hulp voor arbeidsmigranten

De dienstverlening aan EU-arbeidsmigranten is medio 2024 van start gegaan. Met middelen van het ministerie van SZW is de aanpak door het Juridisch Loket voortvarend opgepakt. Er wordt momenteel gewerkt vanuit vier locaties in het land met bijna 40 juristen die arbeidsmigranten in hun moedertaal kunnen adviseren. Ruim 50% van de hulpvragen betreft arbeidsrechtelijke kwesties.

De dienstverlening is nog volop in ontwikkeling, maar het is al duidelijk dat het nodig is om de dienstverlening aan te passen voor deze specifieke doelgroep. Om de EU-migranten te bereiken, is een actieve benadering nodig. Daarnaast is meer ondersteuning nodig en een meer oplossingsgerichte aanpak. Verder valt op dat er bij arbeidsmigranten vaker wordt doorverwezen naar een advocaat. Daarom is in samenwerking met de Raad voor Rechtsbijstand voor deze doelgroep vanaf mei 2025 een speciaal matchingsproces met landelijke dekking ontwikkeld voor arbeidsmigrant en advocaat voor de rechtsgebieden arbeidsrecht, huurrecht en sociaal zekerheidsrecht.

Signalerende functie

Vanuit zijn coördinerende rol en onafhankelijke positie kan het Juridisch Loket (naast andere organisaties in het stelsel) een belangrijke rol spelen in het signaleren van knelpunten in wet- en regelgeving. Het Juridisch Loket zet zich hierbij in voor het signaleren en aankaarten van juridische issues die structureel mis lijken te gaan en speelt een belangrijke rol in het signaleren van knelpunten in wet- en regelgeving en wat de consequenties daarvan kunnen zijn. In 2024 is het Juridisch Loket begonnen met het verkennen van de mogelijkheden en het stapsgewijs ontwikkelen van deze signalerende functie. Dat heeft in september 2025 geleid tot de eerste rapportage SignalenInZicht.²³

Deze signalerende functie wordt versterkt, doordat in samenwerking met onder andere de Raad voor de rechtspraak, de Raad van State en de Nationale ombudsman periodiek wordt gesproken over signalen uit de samenleving. Zo kunnen signalen vanuit verschillende perspectieven bij elkaar worden gebracht.

Kopregio

Op 6 maart 2025 heeft de voormalig staatssecretaris Rechtsbescherming samen met het Juridisch Loket, Divosa, Sociaal Werk Nederland en verschillende gemeenten en welszijnsorganisaties in Noord- en Midden Limburg een intentieverklaring (het zogenaamde LimPACT) ondertekend. Hierin is de ambitie verwoord om in deze regio tot een sluitende en integrale eerstelijns sociale en juridische dienstverlening te komen met voor de burger de propositie: "waar je ook binnenkomt met je hulpvraag, je bent aan de juiste deur".

Inmiddels hebben professionals van verschillende uitvoeringsorganisaties in de regio de handschoen opgepakt om deze ambitie om te zetten in concrete maatregelen. Onder aanvoering van het Juridisch Loket vormen zij een regionaal uitvoeringsoverleg dat de komende tijd concrete voorstellen uitwerkt om

²³ <https://www.juridischloket.nl/professionals/signalen-in-zicht/>.

de (netwerk)samenwerking te verbeteren en te optimaliseren. In dat kader is op 23 oktober 2025 een tweede kennisbijeenkomst georganiseerd in Roermond voor professionals in de regio.

4.2.2 Kwartiermaker landelijk dekkend netwerk sociaaljuridische hulp

Op 1 september 2025 is Lilian Marijnissen gestart als kwartiermaker landelijk dekkend netwerk sociaaljuridische hulp ter uitvoering van de opdracht die uit de motie Van Nispen/Palmen vloeit.²⁴ Haar eerste reactie:

“Mijn ambitie is niet om nóg een rapport aan de stapel toe te voegen, maar om een onomkeerbare beweging in gang te zetten zodat de toegang tot sociaaljuridische hulp niet meer afhangt van je postcode of portemonnee.”

Inmiddels heeft de kwartiermaker op 7 november 2025 haar plan van aanpak ingediend bij haar opdrachtgevers. Mede namens de ministeries van BZK en SZW en de VNG stuur ik u een verkorte versie hiervan als bijlage 1.3 bij deze brief.

4.2.3 Ontwikkelingen Caribisch Nederland

Bijzondere aandacht gaat uit naar het Caribisch deel van ons land: de openbare lichamen Bonaire, Sint Eustatius en Saba. We weten – onder meer aan de hand van de nulmeting die het ministerie van Justitie en Veiligheid samen met het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties in 2024 heeft laten doen, alsook op basis van de pilot Legal Desk die al lange tijd op Saba en sinds enige tijd op Sint Eustatius draait – dat toegang tot het recht voor burgers op de eilanden nog lang niet vanzelfsprekend is.²⁵

Eerstelijnsvoorziening voor rechtshulp en gelijke behandeling

De afgelopen jaren waren de voornaamste inspanningen gericht op de introductie van een permanente voorziening voor rechtshulp in Caribisch Nederland, zoals daarvoor in Europees Nederland het Juridisch Loket bestaat. Met veel genoegen kan ik uw Kamer melden dat de stichting die deze voorziening op de drie eilanden gaat introduceren op 13 oktober 2025 is opgericht. Dit is een bijzondere mijlpaal: Bonaire, Sint Eustatius en Saba hebben hiermee een onafhankelijke stichting die gaat zorgen voor fysieke loketten voor hulp en advies bij juridische problemen én bescherming tegen discriminatie. Dit betreft een voorziening waar al lange tijd behoefte aan is op de eilanden.

De komende maanden gaat de stichting consultants werven en locaties inrichten op de drie eilanden. De verwachting is dat de deuren in de eerste helft van 2026 worden geopend voor burgers.

Kosteloze rechtskundige bijstand

Om te borgen dat burgers in Caribisch Nederland hun problemen en geschillen in een zo vroeg mogelijk stadium kunnen oplossen, zijn – naast een laagdrempelige eerstelijns voorziening – toegankelijke en kwalitatief goede tweedelijns voorzieningen van groot belang.

Momenteel zie ik in samenspraak met de Raad voor Rechtsbijstand welke maatregelen nodig zijn om ook de gefinancierde rechtsbijstand voor de korte en langere termijn toegankelijk te houden voor burgers in Caribisch Nederland. Uw Kamer zal bij gelegenheid van de volgende voortgangsrapportage over de versterking van de toegang tot het recht hierover nader geïnformeerd worden.

4.3. Tweede lijn

4.3.1 Versterking van de sociale advocatuur

In de brief van 26 juni 2025 van de voormalig staatssecretaris Rechtsbescherming is de Kamer geïnformeerd over de implementatie van de aanbevelingen van de Commissie-Van der Meer II en hoe de

²⁴ Kamerstukken II 2024/25, 36600 VI, nr. 91

²⁵ Bijlage bij Kamerstukken II 2024/25, 36551, nr. 7.

sociale advocatuur op de korte en langere termijn wordt versterkt.²⁶ Dat gebeurt via twee invalshoeken: i) de toekomstbestendigheid en ii) de redelijke beloning.

i) *Toekomstbestendigheid*

Visietraject

De afgelopen jaren zijn verschillende maatregelen in gang gezet om de sociaal advocatuur te versterken²⁷, alleen een langere termijn visie ontbrak nog. In de brief van de voormalig staatssecretaris Rechtsbescherming van 26 juni 2025²⁸, is uw Kamer geïnformeerd over het visietraject voor de toekomst van de sociale advocatuur. Daarin zijn de vier pijlers uiteengezet waarop de visie is gestoeld: (alternatieve) bedrijfsstructuren, doelmatige bedrijfsvoering, imago en onderwijs en educatie. Het traject om tot deze visie te komen, is inmiddels in een vergevorderd stadium.

Vanuit de versterking van de toegang tot het recht is met betrokken partijen de missie vastgesteld dat we samen de toegang tot het recht borgen en versterken. In het onderhavige traject is dan ook in goede samenwerking met de Nederlandse Orde van Advocaten, Raad voor Rechtsbijstand en Vereniging Sociale Advocatuur Nederland een langetermijnvisie ten behoeve van de toekomstbestendigheid van het aanbod van advocaten in het stelsel ontwikkeld. Om tot deze visie en daarbij behorende maatregelen te komen, is het netwerk rondom het stelsel geconsulteerd. Dit netwerk bestaat onder meer uit diverse (sociaal) advocaten, wetenschappers, rechtsbijstandsverzekeraars, Rechtspraak, het Juridisch Loket, uitvoeringsinstanties (zoals het UWV), de Ombudsman Rotterdam-Rijnmond en rechtenstudenten. Hun input is opgehaald in een brede netwerkbijeenkomst en vier innovatiesessies rondom de pijlers (alternatieve) bedrijfsstructuren, doelmatige bedrijfsvoering, onderwijs en educatie en imago. Met deze brede inbreng uit het veld is de volgende visie tot stand gekomen:

Het stelsel van gesubsidieerde rechtsbijstand is aantrekkelijk, heeft goede voorwaarden en is toekomstgericht. Er is een stabiel aanbod van vakbekwame, mensgerichte advocaten. Hiermee dragen we bij aan de versterking van de toegang tot het recht.

Om deze visie waar te maken, worden in de komende periode langs de vier voornoemde pijlers operationele doelen geformuleerd met daarbij ook de concrete maatregelen die in gang moeten worden gezet of moeten worden verlengd. Ik zal uw Kamer in het eerste kwartaal van 2026 per separate brief nader informeren over de eindresultaten van het gehele traject en het vervolg.

- **Bijdrage gehele advocatuur**

Op 9 juli jongstleden heeft de voormalig staatssecretaris Rechtsbescherming gesproken met verschillende van de grootste advocatenkantoren in Nederland. Onderwerp van gesprek was de gezamenlijke verantwoordelijkheid van de gehele advocatuur aan de toegang tot het recht, het stelsel van gesubsidieerde rechtsbijstand in het bijzonder en de samenwerking tussen sociale en commerciële advocatuur. Op 29 oktober 2025 heeft mijn ministerie over deze onderwerpen verder gesproken met verschillende sociaal advocatenkantoren. Het streven is om begin 2026 een bijeenkomst te organiseren met vertegenwoordigers van verschillende sociaal en commercieel advocatenkantoren om verder te verkennen waar de kansen voor samenwerking liggen.

- **Onderzoek ontwikkeling aanbod sociaal advocaten (in de regio)**

Zoals vermeld in de genoemde Kamerbrief van de voormalig staatssecretaris Rechtsbescherming van 26 juni 2025, doet het Kenniscentrum Stelsel Gesubsidieerde Rechtsbijstand onderzoek naar de aard en ontwikkeling van het aanbod van sociaal advocatuur. Hierin worden onder meer de spreiding van sociaal advocaten over het land en het aanbod per rechtsgebied meegenomen en wordt de vraag naar sociaal advocaten afgezet tegen het aanbod. Dit onderzoek is met name van belang om eventuele gerichte

²⁶ Kamerstukken II 2024/25, 31 753, nr. 312.

²⁷ Kamerstukken II 2022/23, 31753, nr. 269.

²⁸ Kamerstukken II 2024/25, 31 753, nr. 312.

maatregelen in te zetten tegen de daling van de sociaal advocatuur en het aanbod van sociaal advocaten in de regio. De resultaten van dit onderzoek verwacht ik begin 2026.

Het Kenniscentrum voert verschillende onderzoeken en doorlopende monitoring uit binnen het thema duurzame sociaal advocatuur. Het onderzocht eerder de drijfveren van sociaal advocaten. In mei 2025 is het eerste onderzoeksrapport naar buiten gebracht naar aanleiding van doorlopend onderzoek naar drijfveren en motieven van advocaten die actief **worden** als sociaal advocaat. Begin 2026 wordt het eerste onderzoeksrapport verwacht naar aanleiding van doorlopende onderzoek naar drijfveren en motieven van sociaal advocaten die **stoppen** met werken op basis van gesubsidieerde rechtsbijstand. Ook is het Kenniscentrum begonnen met langjarig onderzoek dat de carrièrepaden van startende sociaal advocaten volgt en in beeld brengt. Dit levert kennis op die helpt om de duurzaamheid van de sociaal advocatuur te borgen.

- Aandacht voor sociale advocatuur in het onderwijs

Zoals in eerdere brieven²⁹ vermeld, werken de Raad voor Rechtsbijstand, Nederlandse Orde van Advocaten, Vereniging Sociaal advocatuur Nederland en mijn ministerie samen aan het vergroten van de aandacht voor de sociaal advocatuur in het rechtenonderwijs. Op 1 december 2025 is vanuit dit samenwerkingsverband een informatiecampagne gelanceerd voor op universiteiten. De campagne wil met onder meer prikkelende slogans als “sociaal advocaat word je niet, dat ben je”, studenten aan het denken zetten over het beroep van sociaal advocaat. Er worden onder andere stickers en posters gemaakt en een standaardpresentatie ontwikkeld voor sociaal advocaten die gastcolleges verzorgen. Als onderdeel van de campagne is ook een website gelanceerd: www.ikbensociaaladvocaat.nl. Op die website is informatie te vinden over hoe je sociaal advocaat kan worden en welke initiatieven er lopen.

Voorts is Liesbeth Hulst per december 2024 bijzonder hoogleraar ‘Toegang tot het Recht en Gesubsidieerde Rechtsbijstand’ aan de Universiteit van Amsterdam bij de Faculteit der Rechtsgeleerdheid. De bijzondere leerstoel richt zich vanuit de wetenschap op de vraag hoe de toegang tot het recht verbeterd kan worden voor burgers die zijn aangewezen op het stelsel van gesubsidieerde rechtsbijstand en welke rol de gesubsidieerde rechtsbijstand daarin zelf speelt.

ii) *Redelijke beloning*

Opvolging advies commissie-Van der Meer II en besteding middelen sociaal advocatuur

In genoemde brief van 26 juni 2025 is verder aangekondigd welke aanbevelingen van de commissie-Van der Meer II zo spoedig mogelijk worden overgenomen. Dit zijn de aanbevelingen die zien op de verhoging van het basisbedrag, de puntenaantallen, verhoging van de toeslagen en de reistijd- en reiskostenvergoeding voor mediators. Hiervoor worden het Besluit vergoedingen rechtsbijstand 2000 en het Besluit toevoeging mediation aangepast. De aanpassingen zullen per 1 februari 2026 in werking treden.

Voorgaande aanbevelingen konden op korte termijn in gang worden gezet en daarom ook worden overgenomen. De aanbevelingen van de commissie die nog nadere weging behoeven zoals de kantoortoeslag zijn (nog) niet overgenomen, omdat die ingewikkelder liggen en niet de enige oplossing zijn om nieuwe aanwas te stimuleren. Tevens is het onduidelijk wat de financiële consequenties zullen zijn. Zoals gezegd in de brief van 26 juni 2025 wordt de aanbeveling van de kantoortoeslag betrokken in het visietraject.

Periodieke herijking van de vergoedingen is een herhaalde aanbeveling van de commissie-Van der Meer. In het wetsvoorstel tot aanpassing van de Wet op de rechtsbijstand zal deze herijgingsprocedure een vaste plek krijgen.

²⁹ Zie: *Kamerstukken II 2022-2023*, 31753, nr. 269 en *Kamerstukken II 2024/25*, 31753, nr. 294.

4.3.2 Overige maatregelen tweede lijn

Subsidieregeling rechtsbijstand en aanverwante kosten Tijdelijke wet Groningen

Vanaf 1 juli 2023 kan de eigenaar van een gebouw in het aardbevingsgebied dat te maken heeft met schade of versterking als gevolg van aardgaswinning en gasopslag, via de Raad voor Rechtsbijstand adequate en kosteloze rechtsbijstand en mediation krijgen. Dit is geregeld in de Subsidieregeling rechtsbijstand en aanverwante kosten Tijdelijke wet Groningen (hierna: 'de subsidieregeling').³⁰ Over de inhoud en monitoring van deze regeling, en de scholing van advocaten en mediators is eerder gerapporteerd in de elfde en twaalfde voortgangsrapportage.

Naar aanleiding van een aangenomen amendement van de Tweede Kamerleden Beckerman en Bushoff op het wetsvoorstel tot wijziging van de Tijdelijke wet Groningen in verband met het herstel van omissies en het aanbrengen van verduidelijkingen, wordt de subsidieregeling gewijzigd.³¹ Het amendement biedt eigenaren die te maken hebben met complexe schadeherstel- en versterkingstrajecten, of te maken hebben met bouwfouten door een aannemer die zij zelf hebben ingehuurd, een bredere toegang tot juridische en technische bijstand door deskundigen. De wijzigingen in de subsidieregeling zijn voorgehangen aan de Eerste en Tweede Kamer. De gewijzigde regeling treedt naar verwachting begin 2026 in werking.³²

5. Onderzoeken en internationale ontwikkelingen

5.1. Monitoring en onderzoek: huidige Geschilbeslechtsingsdelta en verdiepende studie

Het is van belang om op basis van onderzoek inzichtelijk te maken hoe het staat met de toegang tot het recht in Nederland, wat de werking van maatregelen op langere termijn is en na te gaan in welke mate ze bijdragen aan de daadwerkelijke versterking van de toegang tot het recht. Hieronder volgt een overzicht van een aantal onderzoeken die momenteel lopen of recent zijn afgerond.

Onderzoek middeninkomens

Het Kenniscentrum stelsel Gesubsidieerde Rechtsbijstand onderzoekt samen met het Centraal Bureau voor de Statistiek mogelijke kwetsbaarheid van mensen met lagere middeninkomens in de toegang tot rechtsbijstand.

In de eerste fase (deel A) is onderzocht welke groepen een variabel inkomen hebben rond de inkomensgrens uit de Wet op de rechtsbijstand, waardoor hun recht op rechtsbijstand onzeker kan zijn.³³ De tweede fase (deel B) van het onderzoek gaat dieper in op de verschillende kenmerken van de groepen, zoals leeftijd, gezinssamenstelling, of de belangrijkste inkomensbron. Het Kenniscentrum heeft het onderzoeksrapport van deel B op 25 augustus gepubliceerd.³⁴ De derde en laatste fase (deel C) is het najaar 2025 van start gegaan. In deze fase worden de routes in kaart gebracht die de mensen rond het middeninkomen volgen als ze een juridisch probleem hebben en ze worden bevraagd op de betaalbaarheid van rechtsbijstand. Daarvoor zal een enquête worden uitgezet.

³⁰ Stcrt. 2023, 22116.

³¹ *Kamerstukken II* 2024/25, 36566, nr. 23.

³² *Kamerstukken II* 2024/25, 31753, 313.

³³ <https://www.raadvoorrechtsbijstand.org/kenniscentrum/projecten/lagere-middeninkomens/>.

³⁴ <https://www.raadvoorrechtsbijstand.org/kenniscentrum/projecten/lagere-middeninkomens/>.

Geschilbeslechtingsdelta 2025

Het WODC rondt momenteel de Geschilbeslechtingsdelta over de periode 2019 - 2024 af. De verwachting is dat deze begin 2026 wordt opgeleverd. Sinds 2003 doet het WODC elke vijf jaar met een survey onder de Nederlandse bevolking onderzoek naar de mate waarin problemen voorkomen waarvoor een juridische oplossing mogelijk is en de aanpak van deze problemen: de Geschilbeslechtingsdelta's. De Geschilbeslechtingsdelta's bekijken de toegang tot het recht en het functioneren van juridische instanties en procedures vanuit het perspectief van de burger. Door de brede insteek en de vijfjaarlijkse herhaling zijn de Geschilbeslechtingsdelta's bij uitstek geschikt om inzicht te geven in algemene trends in de samenleving.

Verdiepende studie Geschilbeslechtingsdelta

Naar aanleiding van de publicatie van de Geschilbeslechtingsdelta 2019 ontstond behoefte aan aanvullend, verdiepend onderzoek naar de overwegingen en afwegingen van burgers bij het aanpakken van hun juridische problemen. Het doel van deze verdiepende studie is om inzicht te krijgen in de ervaringen van burgers die een of meer juridische problemen hebben gehad en die voor deze problemen geen of onvoldoende passende rechtshulp hebben ontvangen (*unmet legal need*). De resultaten van dit onderzoek kunnen bijdragen aan het ontwikkelen van gerichtere maatregelen waarmee de toegang tot het recht kan worden verbeterd. De beoogde afronding van dit onderzoek is eind 2026. Hierover zal uw Kamer later worden geïnformeerd.

Onderzoek naar positie kleine ondernemers /zzp'ers

Als onderdeel van die verdieping wordt ook gekeken naar de positie van kleine ondernemers en zzp'ers in het rechtsbestel. Dit onderzoek beoogt inzichtelijk te maken welke keuzes kleine ondernemers en zzp'ers (en schijnzelfstandigen) maken bij (juridische) problemen en welke rol (juridische) voorzieningen daarin spelen. Ook de positie van zzp'ers in het stelsel van gesubsidieerde rechtsbijstand wordt onderzocht om zo gericht toe te kunnen werken naar een betere toegang tot het recht voor kleine ondernemers/zzp'ers.

5.2. Internationaal

Naast de nationale trajecten lopen er op Europees en internationaal niveau verschillende trajecten die hieronder worden toegelicht.

Digitalisering van de grensoverschrijdende justitiële samenwerking en de toegang tot de rechter

De Europese commissie wil grensoverschrijdende juridische procedures sneller en doeltreffende laten verlopen door de grensoverschrijdende samenwerking tussen justitiële autoriteiten te digitaliseren en processen te stroomlijnen. Hiervoor is een aantal verordeningen vastgesteld. Twee van die verordeningen zijn de Bewijsverkrijging- en Betekeningsverordening. De Bewijsverkrijgingsverordening heeft als doel vereenvoudiging van de grensoverschrijdende bewijsverkrijging in burgerlijke en handelszaken. Het gaat onder andere om het horen van getuigen of deskundigen in een andere lidstaat dan waar de procedure plaatsvindt (rechtstreeks of door een instantie in die andere lidstaat). De Betekeningsverordening heeft als doel de grensoverschrijdende betekening en kennisgeving van gerechtelijke en buitengerechtelijke stukken in burgerlijke en handelszaken te vereenvoudigen. De digitalisering ziet vooral op het aansluiten van de Rechtspraak en de gerechtsdeurwaarders op e-CODEX, een Europees systeem waarmee betrokken instanties onderling kunnen communiceren. Om de lidstaten tegemoet te komen bij de digitalisering van de grensoverschrijdende samenwerking heeft de Europese Commissie software ontwikkeld, referentie implementatiesoftware. Deze software kan op vrijwillige basis ingezet worden. De door de Europese Commissie ontwikkelde generieke referentiesoftware bleek niet te passen bij de Nederlandse situatie. Nederland heeft daarom gekozen voor het ontwikkelen van eigen software door de Rechtspraak en de gerechtsdeurwaarders, die naadloos aansluit op de Nederlandse praktijk. Sinds september 2025 zijn de aansluitingen van betrokken instanties in gebruik genomen. Deze tijdige en succesvolle implementatie is gelukt, dankzij de door dit ministerie gecoördineerde programmatische aanpak. Deze aanpak heeft geleid tot een goede interdisciplinaire samenwerking tussen de Rechtspraak, de gerechtsdeurwaarders, ICTU, Justid en het ministerie.

Op de hiermee opgebouwde kennis en ervaring wordt voortgebouwd bij de implementatie van Verordening (EU) 2023/2844 over de digitalisering van de justitiële samenwerking en de toegang tot de rechter (e-Justice). Deze verordening omvat 24 rechtshandelingen, die in vier groepen worden geïmplementeerd. De implementatie van deze Europese verordening loopt tot en met 2031. Het is een complex proces, omdat het samenwerking vraagt van veel interne en externe organisaties in het civiele en strafrechtelijke domein. Bovendien is een multidisciplinaire benadering vereist, omdat de juridische, organisatorische, semantische en technische aspecten nauwkeurig op elkaar moeten worden afgestemd. In 2025 is een programma ingericht met de benodigde samenwerkingsstructuur voor een succesvolle implementatie. Met het programma worden naast de implementatietrajecten van de verschillende rechtshandelingen, ook de kennisdeling, coördinatie en afstemming van werkzaamheden en raakvlakken met andere digitaliseringsprojecten geborgd.

Meerlandenproject toegang tot het recht OESO

Nederland (ministerie van Justitie en Veiligheid) neemt samen met Ierland, Italië en Malta deel aan een meerlandenproject van de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO), gefinancierd via het Technical Support Instrument van de Europese Commissie. Het doel van dit project is het verbeteren van de toegang tot het recht en het bevorderen van een mensgerichte benadering binnen rechtssystemen.

Het project loopt van medio 2024 tot medio 2027 en bestaat uit vier fasen: (1) een diagnosefase, (2) de ontwikkeling van een routekaart en actieplan, (3) implementatieondersteuning en (4) een eindrapportage. Begin 2025 is het *inception report* opgeleverd, waarin de uitgangspunten en eerste bevindingen zijn vastgelegd. Op basis daarvan wordt momenteel de diagnosefase uitgevoerd. Deze omvat een *user story*-analyse en een OESO-vragenlijst gericht op de vijf pijlers van een mensgericht rechtssysteem.³⁵ Vrijwel alle relevante Nederlandse organisaties die betrokken zijn bij de opgave 'toegang tot het recht' hebben hieraan bijgedragen. De resultaten van de diagnosefase worden in 2026 vastgelegd in een diagnoserapport, dat de basis vormt voor de Nederlandse *roadmap* en het actieplan. De bedoeling is dat dit actieplan concrete voorstellen bevat om de toegang tot het recht in Nederland verder te verbeteren. Om hier daadwerkelijk uitvoering aan te kunnen geven, wordt door de OESO ook implementatieondersteuning op maat geboden.

Het succes van dit project is in belangrijke mate afhankelijk van de actieve betrokkenheid en samenwerking met relevante Nederlandse partijen. Gedurende de gehele looptijd wordt het project daarom in nauwe afstemming met deze partijen uitgevoerd. Hun inbreng – onder meer bij het invullen van de OESO-vragenlijst – is van groot belang om gezamenlijk te werken aan een mensgerichter, toegankelijker en effectiever rechtsbestel.

Bijlagen:

- 1.1. Rapport tussenevaluatie NCC
- 1.2. Beleidsreactie tussenevaluatie NCC
- 1.3. Plan van aanpak kwartiermaker sociaaljuridische hulp

³⁵ <https://legalinstruments.oecd.org/en/instruments?mode=advanced&committeeIds=863>